

De overwintering op Jan Mayen
1633–1634

Nederlanders in het hoge noorden

R.P.H. Helgers

ESR Publishing

De overwintering op Jan Mayen
1633–1634

Nederlanders in het hoge noorden

R.P.H. Helgers

ESR Publishing Tilburg
Bewerking: R.P.H. Helgers
Coverontwerp: ESR Publishing
Contact: esrpublishing@ziggo.nl
ISBN: 9789464920604
© 2023 RPH Helgers

Inleiding

De Noord-Hollandse ontdekkingsreiziger Jan Jacobsz May van Schellinkhout ontdekte in de zomer van 1614 een eiland in de Groenlandzee ten noordoosten van IJsland. May van Schellinkhout was met twee schepen uitgezonden door de Amsterdamse en Enkhuizer kamers van de Noordse Compagnie om de rijke vangstgronden voor de walvisvaart in het hoge noorden te inventariseren. Hijzelf noemde het eiland 'Mr Joris Eylandt', naar de cartograaf Joris Carolus die deeluitmaakte van de expeditie. Maar de Amsterdamse cartograaf en globemaker Willem Jansz Blaeu veranderde de naam van het eiland in 1623 in 'Jan Mayen-eiland.'

May van Schellinkhout was niet de eerste Nederlander die het eiland in het vizier kreeg. Enkele weken daarvoor ontdekte Jan Jansz Kerkhoff het eiland en hij noemde het 'Mauritius', naar Maurits van Oranje, stadhouder van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Kerkhoff hield de ontdekking echter geheim in opdracht van zijn werkgever, de Delftse kamer van de Noordse Compagnie, die er in het geheim op walvissen wilde gaan jagen. De Noordse Compagnie was begin 1614 opgericht om de krachten van de verschillende Hollandse steden in de nog jonge walvisvaart in de Groenlandzee te verenigen en onnodige concurrentie te vermijden, maar de kamers van de compagnie bleven elkaar in het geheim beconcurreren bij de zeer lucratieve walvisjacht.

In 1615 werd de ontdekking van het eiland nog eens overgedaan. De Engelsman Robert Fotherby veronderstelde ten onrechte een nieuw eiland ontdekt te hebben en noemde het 'Sir Thomas Smith Land.' Willem Jansz Blaeu maakte in 1623 aan

alle naamsverwarring een einde met de publicatie van zijn befaamde Zeespiegelatlas. De naam 'Jan Mayen-eiland' werd door andere cartografen overgenomen en werd gaandeweg vervangen door Jan Mayen, maar 'Mauritius' of 'Mauritius-Eylandt' bleef nog tot ver in de negentiende eeuw in zwang.

Hoewel de ontdekking van het eiland wordt toegeschreven aan Jan Jacobsz May van Schellinkhout is het zeer waarschijnlijk dat Jan Mayen veel eerder is ontdekt. In het IJslandse *Landnámabók* uit de negende en tiende eeuw, een almanak van Europese Vikingvestingen, wordt een klein eiland ten noordoosten van IJsland vermeld dat 'Svalbard' wordt genoemd, wat 'koude kust' betekent. 'Svalbard' is de huidige Noorse naam van Spitsbergen. De Vikingen hebben Spitsbergen nooit bereikt. Waarschijnlijk hebben ze Jan Mayen op hun talrijke tochten naar Groenland en New Foundland wel bereikt, maar hebben ze het eiland verder links laten liggen omdat het te klein en onvruchtbaar was voor een permanente nederzetting.

Meerdere Ierse monniken verkenden in de vroege Middeleeuwen het uiterste noorden van de Atlantische Oceaan en de Groenlandzee, in hun ongebreidelde drift om het christelijke geloof te verspreiden. Volgens de *Navigatio sancti Brendani abbatis* ontdekte Brandaan in de zesde eeuw een zwart eiland dat in brand stond en een vreselijk lawaai produceerde. Brandaan en zijn metgezellen meenden de ingang van de hel gevonden te hebben. De Beerenberg op Jan Mayen zou die ingang kunnen zijn. De Beerenberg heeft een hoogte van 2277 meter en is de meest noordelijke vulkaan ter wereld. Een eruptie van de Beerenberg zal de vroeg-Middeleeuwse belevingswereld zeker op hol hebben laten slaan, maar de avonturen van Brandaan en zijn reisgenoten zijn nauwelijks te staven en lijken net als veel verslagen van zijn tijdgenoten voornamelijk van fictieve aard. Jan Jacobsz May van Schellinkhout is in ieder geval de eerste die een duidelijk verslag gaf van